

Sukupuolitietoista budjetointia koronakriisin varjossa

Sukupuolten tasa-arvo ei ole budjettineuvottelujen keskiössä, eivätkä tasa-arvotoimijat pääse ääneen budjettia käsittelevissä tiedotustilaisuuksissa. Valtion budjetti on kuitenkin yhtä tärkeä tasa-arvolle kuin perinteiset tasa-arvopolitiikan työkalut. Sukupuolitietoinen budjetointi on tasa-arvon edistämisstrategia, joka kohdistuu talouspolitiikkaan ja talousarvioon. Tavoitteena on edistää valtion tai kuntien tulojen ja menojen jakautumista tasa-arvoa edistävällä tavalla esimerkiksi arvioimalla talousarvioiden sukupuolivaikutuksia ja sisällyttämällä niihin tasa-arvonäkökulmia.

Suomessa on tehty sukupuolitietoista budjetointia jo yli kymmenen vuoden ajan, mutta vasta viime vuosina siitä on käyty laajempaa julkista keskustelua. Juha Sipilän hallitus käynnisti talousarvion sukupuolivaikutusten arvioinnin kehittämishankkeen ja Sanna Marinin hallitus on sitoutunut sukupuolten tasa-arvon edistämiseen talousarvioprosessissa. Edellinen valtiovarainministeri Katri Kulmuni lupasi, että hallitus terävöittää talousarvioesitykseen sisältyviä sukupuolivaikutusten arviointeja ja että vuoden 2021 talousarviosta saadaan paremmin tietoa siitä, mitä yhteyksiä määrärahoilla ja linjauksilla on sukupuolten tasa-arvoon.

Lupauksista huolimatta valtion vuoden 2021 talousarvioesityksen tasa-arvo- ja sukupuolinäkökulma jää pinnalliseksi. Näyttääkin siltä, että tasa-arvo on saanut - jälleen kerran - väistyä suurempien yhteiskunnallisten ongelmien, kuten koronan tieltä.

Sukupuolitietoinen budjetointi on kuitenkin erityisen tärkeää koronapandemian kaltaisten kriisien aikaan. Terveydelliset, taloudelliset ja muut globaalit kriisit ovat myös tasa-arvon kriisejä: ne syventävät olemassa olevaa eriarvoisuutta ja tuottavat uudenlaisia eriarvoisuuden muotoja. Sukupuolitietoinen budjetointi auttaa tunnistamaan talouspolitiikan sukupuolivaikutuksia ja lieventämään niiden eriarvoistavia vaikutuksia.

Sukupuolten tasa-arvo korona-ajan budjetissa

Vuoden 2021 talousarvioesityksessä tasa-arvosta puhutaan enemmän kuin edellisinä vuosina. Valtiovarainministeriö edellyttää, että ministeriöt arvioivat talousarvioon liittyvää toimintaansa sukupuolinäkökulmasta, ja nämä talousarvioesitykseen sisällytetyt kirjaukset ovatkin vahvistuneet. Useimmat ministeriöt tuovat esiin hallitusohjelmaan ja hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan sisältyviä tasa-arvotavoitteita ja toimenpiteitä.

Talousarvioesitys ei kuitenkaan tarjoa tietoa siitä, kuinka paljon rahaa hallitus käyttää tasa-arvon edistämiseen ja miten poliittiset sitoumukset kääntyvät euroiksi. Vain muutamat ministeriöt tuovat esiin tasa-arvon edistämiseen suunnattuja määrärahoja. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriö mainitsee muun muassa turvakotien rahoituksen (23,55 miljoonaa euroa), tasa-

arvo- ja samapalkkaisuusohjelman toteutuksen (0,5 miljoonaa) ja silpomisen estämisen toimintaohjelman (0,7 miljoonaa).

Myös talousarvioesitykseen sisältyvien uusien toimenpiteiden sukupuolivaikutukset jäävät yhä näkymättömiin. Vain valtiovarainministeriö pohtii uusia toimia, kuten oppivelvollisuuden jatkamista, vanhushuollon hoitajamitoitusta ja muita kuntien valtionosuuksiin vaikuttavia muutoksia, sukupuolinäkökulmasta.

Myöskään koronapandemian sukupuolivaikutukset eivät näy “tietä ulos koronakriisistä” rakentavassa talousarvioesityksessä, jossa puhutaan selvästi vähemmän pandemian vaikutuksista ihmisiin kuin talouteen. Tasa-arvonäkökulmasta vuoden 2021 budjetti ei näyttäydykään korona-ajan budjettina. Koronan vaikutukset naisiin ja miehiin eri elämänalueilla, sekä budjettiin sisältyvien elvytystoimien sukupuolivaikutukset jäävät tunnistamatta. Kuitenkin tiedetään, että esimerkiksi EU-tason elvytystoimet ovat keskittyneet miesvaltaisille aloille ja sivuuttaneet hoivan merkityksen talouden elpymiselle.

Kohti sukupuolten tasa-arvoa edistävää talouspolitiikkaa

Vaikka tasa-arvo näkyy aiempaa vahvemmin valtion talousarvioesityksessä, tapa sisällyttää sukupuolinäkökulma on edelleen pinnallinen. Talousarvioesityksen tasa-arvokirjaukset eivät auta tunnistamaan polttavien yhteiskunnallisten kysymysten – kuten koronapandemian ja siihen liittyvän taloustilanteen heikkenemisen – ja esitettyjen toimenpiteiden sukupuolivaikutuksia.

Talousarvioesityksen tasa-arvokirjaukset haastavat perinteisen ajatuksen budjeteista sukupuolineutraaleina. Ne eivät kuitenkaan saa olla päämäärä itsessään vaan ne tulee nähdä askeleena kohti sukupuolten tasa-arvoa edistävää talouspolitiikkaa. Tämä vaatii määrärahojen ja niiden muutosten analyysia ja sekä juurtuneiden että uusien ongelmien tunnistamista. Ilman tätä tietoa eduskunta ja kansalaisyhteiskunta eivät voi pitää hallitusta tilillä sukupuolten tasa-arvon edistämisestä.

Sukupuolitietoisen budjetoinnin seuraava testi ovatkin lakiesitykset, joiden avulla talousarvioon liittyvät muutokset saatetaan voimaan. Sukupuolivaikutuksia voidaan arvioida monella tapaa. Menetelmiä laskea esimerkiksi juuri vero- ja etuusmuutosten vaikutuksia sukupuolten taloudelliseen tasa-arvoon on jo olemassa. Otetaan ne käyttöön.